

Eenvoudige maaltijd op kosten van erflaatster is geen daad van zuivere aanvaarding

Prof. mr. A.J.M. Nuytinck

HR 22 mei 2015, ECLI:NL:HR:2015:1284 (mrs. E.J. Numann, A.H.T. Heisterkamp, C.E. Drion, G. de Groot en T.H. Tanja-van den Broek; wvd. A-G mr. A. Hammerstein)

Erfrecht. Eenvoudige maaltijd op kosten van erflaatster, betaald door erfgenaam met haar pinpas: stilzwijgende zuivere aanvaarding nalatenschap? Artikel 4:192 lid 1 BW. Redelijke kosten, gericht op passende uitvaart erflaatster. Artikel 4:1095 BW (oud).

Inleiding

Onlangs heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan over de vraag of een eenvoudige maaltijd op kosten van erflaatster, betaald door een erfgenaam met haar pinpas, moet worden beschouwd als stilzwijgende zuivere aanvaarding dan wel als redelijke kosten, gericht op een passende uitvaart. Dit is de tweede uitspraak van de Hoge Raad in korte tijd over stilzwijgende aanvaarding, want ook vorig jaar heeft hij zich hierover uitgelaten.¹ Centraal staat artikel 4:192 lid 1 BW, volgens welke bepaling een erfgenaam die zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaarder hebbende erfgenaam gedraagt, daardoor de nalatenschap zuiver aanvaardt, tenzij hij zijn keuze reeds eerder heeft gedaan. Na zuivere aanvaarding kan de erfgenaam de nalatenschap uiteraard niet meer beneficiair aanvaarden of verwerpen. In dit verband verdient opmerking dat van zuivere aanvaarding geen sprake is indien de erfgenaam daden van beheer in de zin van artikel 3:170 lid 2 tweede volzin BW – inclusief daden van ‘gewoon’ beheer in de zin van artikel 3:170 lid 1 BW – verricht, maar dat van zuivere aanvaarding wél sprake is indien de erfgenaam over de goederen van de nalatenschap als heer en meester beschikt of wanneer hij, eventueel in een andere vorm dan een verklaring ter griffie, duidelijk aan de schuldeisers van de nalatenschap doet blijken dat hij de schulden van de nalatenschap geheel voor zijn rekening neemt.²

De feiten

In cassatie gaat de Hoge Raad van de volgende feiten uit.³

1. Op 17 april 1998 is A overleden.
2. A is gehuwd geweest met B (hierna: erflaatster).
3. Uit het huwelijk van A en erflaatster zijn geboren eisers tot cassatie (hierna: eiser 1 en eiseres 2) en C.
4. C is tot zijn overlijden op 28 november 2000 gehuwd geweest met verweerster in cassatie (hierna: verweerster). Uit dit huwelijk zijn twee kinderen geboren.
5. Erflaatster is op 9 maart 2008 overleden. Zij heeft bij testament tot haar erfgenamen benoemd eiser 1 en eiseres 2 (hierna: de erfgenamen). De kinderen van C heeft zij als

¹ HR 20 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1489 (concl. plv. P-G C.L. de Vries Lentsch-Kostense), NJ 2014/508, m.nt. S. Perrick (*stilzwijgende aanvaarding nalatenschap?*).

² Aldus de MvA II bij art. 4:192 BW, *Parl. Gesch. Vaststellingswet Boek 4 BW*, p. 933-934, ook geciteerd door de Hoge Raad in zijn in de vorige voetnoot genoemde arrest (r.o. 3.4.3).

³ Ontleend aan punt 3.1 (onder *Beoordeling van het middel*) van het arrest van de Hoge Raad.

erfgenamen uitgesloten. Eiser 1 is bij dit testament benoemd tot executeur-testamentair. Hij heeft die benoeming aanvaard.

6. Tot de nalatenschap van C behoort een vordering op de nalatenschap van erflaatster in verband met de nalatenschap van A, groot €11.072,80.
7. Op de dag van overlijden van erflaatster hebben de erfgenamen met hun partners een maaltijd genuttigd in een restaurant te Delft. Eiser 1 heeft de rekening van dat eten (€ 119,-) voldaan door middel van betaling met de pinpas van erflaatster, die was gekoppeld aan een rekening waarvan zij en eiser 1 rekeninghouder waren.
8. Op de dag van de begrafenis is een koffietafel gehouden. Eiser 1 heeft de kosten daarvan betaald en ten laste van de boedel gebracht.
9. Bij akte van 8 april 2008 hebben de erfgenamen de nalatenschap beneficiair aanvaard.
10. De nalatenschap heeft een negatief saldo.

De vordering in deze procedure en het geding in feitelijke instanties⁴

Verweerster vordert in deze procedure onder meer de hoofdelijke veroordeling van de erfgenamen tot betaling van het hierboven genoemde bedrag van €11.072,80. Aan die vordering legt zij ten grondslag dat de erfgenamen de nalatenschap zuiver hebben aanvaard door de hierboven vermelde handelingen, te weten de met de pinpas van erflaatster betaalde maaltijd van €119,- en de koffietafel op de dag van de begrafenis. De erfgenamen betwisten de vordering en wijzen erop dat zij de nalatenschap beneficiair hebben aanvaard. Zij betwisten dat sprake is van daden van zuivere aanvaarding, aangezien de desbetreffende handelingen betrekking hadden op de (voorbereiding van de) uitvaart van erflaatster. De kantonrechter heeft de vordering afgewezen. Uit de bedoelde handelingen kan volgens de kantonrechter niet worden afgeleid dat de erfgenamen de nalatenschap ondubbelzinnig en zonder voorbehoud hebben aanvaard.

Het hof heeft de vordering alsnog toegewezen. Het hof oordeelt dat de betaling ten laste van de nalatenschap van het gezamenlijke eten op de sterfdag van erflaatster als een daad van zuivere aanvaarding in de zin van artikel 4:192 lid 1 BW moet worden aangemerkt.

Het arrest van de Hoge Raad

Voordat ik de belangrijkste rechtsoverwegingen van het arrest van de Hoge Raad citeer, noem ik eerst drie cruciale omstandigheden in dit concrete geval, van de juistheid waarvan volgens de Hoge Raad in cassatie moet worden uitgegaan. Het gaat om de volgende omstandigheden.⁵

1. De erfgenamen en hun partners hebben op de sterfdag van moeder vanuit haar huis in Delft haar begrafenis en uitvaart geregeld.
2. Er was geen eten of drinken in het huis van moeder.
3. De erfgenamen en hun partners waren vanwege het regelen van de begrafenis te ver van huis om thuis te eten.

Hieronder volgen de belangrijkste rechtsoverwegingen van het arrest van de Hoge Raad.

⁴ Ontleend aan de punten 3.2.1, 3.2.2 en 3.2.3 (onder *Beoordeling van het middel*) van het arrest van de Hoge Raad. Onder punt 3.2.3 van zijn arrest citeert de Hoge Raad de drie belangrijkste rechtsoverwegingen van het arrest van het hof (r.o. 7, 11 en 12).

⁵ Ontleend aan punt 3.3 onder (ii), (iii) en (iv) (onder *Beoordeling van het middel*) van het arrest van de Hoge Raad, waarin hij de verschillende onderdelen van het cassatiemiddel samenvat.

‘3.4.2 Art. 4:192 lid 1 BW bepaalt dat een erfgenaam die zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt, daardoor de nalatenschap zuiver aanvaardt, tenzij hij zijn keuze (voor beneficiaire aanvaarding of verwerping) reeds eerder heeft gedaan. Het antwoord op de vraag of uit de gedragingen van een erfgenaam de bedoeling kan worden afgeleid de nalatenschap te aanvaarden, hangt af van de omstandigheden van het geval. Wanneer er twee of meer erfgenamen zijn, hangt het in beginsel van de gedragingen van iedere erfgenaam afzonderlijk af of hij de nalatenschap zuiver heeft aanvaard. (HR 20 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1489, NJ 2014/508)

3.4.3 Art. 1095 (oud) BW rekende tot de handelingen waaruit geen stilzwijgende (zuivere) aanvaarding van de nalatenschap mag worden afgeleid ‘al hetgeen tot de begrafenis betrekking heeft’.⁶ Het oordeel van het hof dat deze regel onder het huidige art. 4:192 lid 1 BW zijn gelding heeft behouden, is juist. Immers, handelingen die erop zijn gericht de erflater een passende uitvaart te bezorgen, strekken naar hun aard niet ertoe ten eigen bate over nalatenschapsgoederen te beschikken. Uit de omstandigheid dat een erfgenaam tot dat doel in redelijkheid gemaakte kosten ten laste van de nalatenschap laat komen, kan dan ook niet diens bedoeling worden afgeleid de nalatenschap zuiver te aanvaarden.

3.4.4 Het antwoord op de vraag of sprake is van de hiervoor in 3.4.3 bedoelde handelingen, respectievelijk kosten, hangt af van de omstandigheden van het geval.

3.5 Uitgaande van het voorgaande klaagt onderdeel 1.1 terecht over het oordeel van het hof. Tot de handelingen die erop zijn gericht de erflater een passende uitvaart te bezorgen, kan een overleg op de sterfdag als hier aan de orde worden gerekend. Het maken van redelijke kosten daarvoor ten laste van de nalatenschap kan dan niet worden aangemerkt als een daad van aanvaarding. De kosten van een maaltijd als de onderhavige kunnen onder omstandigheden tot zodanige kosten worden gerekend. De hiervoor in 3.3 onder (ii)-(iv) genoemde omstandigheden – van de juistheid waarvan in cassatie moet worden uitgegaan – rechtvaardigen zonder meer dat die kosten van de onderhavige eenvoudige maaltijd worden gerekend tot de kosten voor de uitvaart. In het licht van die omstandigheden is het oordeel van het hof dan ook onjuist.

(...)

3.8 De Hoge Raad kan zelf de zaak afdoen. De stukken van het geding laten geen andere conclusie toe dan dat verweerster niet heeft weersproken dat de kosten voor de maaltijd zijn gemaakt onder de hiervoor in 3.3 onder (ii)-(iv) genoemde omstandigheden. Derhalve is van zuivere aanvaarding van de nalatenschap door de erfgenamen, alvorens zij deze beneficiair hebben aanvaard, geen sprake geweest. Zij zijn dan ook niet gehouden de schuld van de nalatenschap aan verweerster uit eigen vermogen te voldoen. Het eindvonnis van de kantonrechter zal worden bekrachtigd op de wijze als in het dictum vermeld.’

De beslissing van de Hoge Raad

De Hoge Raad vernietigt het arrest van het hof, bekrachtigt het vonnis van de kantonrechter en veroordeelt verweerster in de kosten van het geding in cassatie.

Noot

De twee belangrijkste woorden van het onderhavige arrest zijn – zoals zo vaak het geval is in uitspraken van de Hoge Raad – ‘onder omstandigheden’ (r.o. 3.5, vierde volzin). Een eenvoudige maaltijd op kosten van de erflater is niet altijd een ‘daad betreffende de begrafenis’ of – in de woorden van de Hoge Raad – een handeling die erop is gericht de erflater een passende uitvaart te bezorgen, maar *in dit concrete geval* is dat wél zo. Als de erfgenamen op de sterfdag van moeder *niet* vanuit haar huis haar begrafenis en uitvaart

⁶ De volledige tekst van art. 4:1095 BW (oud), dat heeft gegolden tot 1 januari 2003, luidt als volgt: ‘Al hetgeen tot de begrafenis betrekking heeft, de daden dienende alleen tot bewaring, als ook die welke strekken om op de nalatenschap toezigt te hebben, of dezelve bij voorraad te beheeren, worden niet gerekend daden te zijn, welke de stilzwijgende aanvaarding eener erfenis kenschetsen’.

zouden hebben geregeld en/of als er *wél* eten of drinken in het huis van moeder zou zijn geweest en/of als de erfgenamen vanwege het regelen van de begrafenis *niet* te ver van huis zouden zijn geweest om thuis te eten, zou de Hoge Raad wellicht hebben geoordeeld dat er *wél* sprake is geweest van een daad van zuivere aanvaarding in de zin van artikel 4:192 lid 1 BW. Op grond van artikel 4:1095 BW (oud), dat het hof en de Hoge Raad terecht als geldend recht beschouwen, zijn de volgende handelingen niet als daden van zuivere aanvaarding te kwalificeren:

1. al hetgeen op de begrafenis betrekking heeft, door de Hoge Raad geconcretiseerd tot handelingen die erop zijn gericht de erflater een passende uitvaart te bezorgen;
2. daden die alleen tot bewaring dienen, mijns inziens te verruimen tot handelingen van ‘gewoon’ beheer in de zin van artikel 3:170 lid 1 BW;
3. daden die ertoe strekken om op de nalatenschap toezicht te hebben of deze te beheren, waarbij men volgens mij toezicht ook onder beheer kan begrijpen, dit alles in de zin van artikel 3:170 lid 2 tweede volzin BW.

Uiteraard moet het gaan om ‘in redelijkheid gemaakte kosten’ (r.o. 3.4.3) om deze ten laste van de nalatenschap te kunnen brengen. Een copieus diner in het Haagse Hotel Des Indes is van een andere orde dan een eenvoudige maaltijd in een Hotel Van der Valk. In dit geval ging het om een maaltijd van €119,- voor vier personen, dus ongeveer €30,- per persoon. Dit mag een ‘eenvoudige’ maaltijd heten. De Hoge Raad spreekt over ‘de kosten van een maaltijd als de onderhavige’ en over ‘die kosten van de onderhavige eenvoudige maaltijd’ (r.o. 3.5). De drie hierboven reeds genoemde cruciale omstandigheden rechtvaardigen volgens hem zonder meer dat die kosten (dus het bedrag van €119,-) worden gerekend tot de kosten voor de uitvaart. De conclusie is dan ook dat het privévermogen van de erfgenamen niet uitwinbaar is voor de schuld van de nalatenschap à €11.072,80 aan verweerster, omdat de erfgenamen de nalatenschap niet zuiver hebben aanvaard voordat zij deze beneficiair hebben aanvaard (art. 4:184 lid 2 aanhef en onder a BW).

Naar komend recht zal een nalatenschap niet meer zo snel zuiver zijn aanvaard als thans het geval is. Artikel 4:192 lid 1 BW (nieuw) geeft immers precies aan wanneer sprake is van het zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedragen, te weten: ‘doordat hij goederen van de nalatenschap verkoopt,⁷ bezwaart of op andere wijze aan het verhaal van schuldeisers onttrekt’.⁸

⁷ Bedoeld zal zijn: ‘vervreemd’. De nieuwe regel behoort immers ook te gelden als er sprake is van schenking van goederen van de nalatenschap.

⁸ Voorstel van wet van 9 juni 2015 tot wijziging van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek om erfgenamen beter te beschermen tegen schulden van de erflater (Wet bescherming erfgenamen tegen schulden), *Kamerstukken II* 2014/15, 34224, 2. Zie in het bijzonder de memorie van toelichting op art. 4:192 lid 1 BW (nieuw), *Kamerstukken II* 2014/15, 34224, 3, p. 4-6 en 9-11.